

Regional biblioteksplan 2027–2031

Tillsammans främjar vi en stark biblioteksregion som bidrar till ett hållbart Värmland

Förslag till remiss
2025-06-10

Diarienummer: KBN/250246

Region Värmland

Organisationsnummer 232100–0156

Postadress: Box 1022, 651 15 Karlstad

biblioteksutveckling@regionvarmland.se

Region Värmlands verksamhetsorganisation ansvarar för att utföra uppdragen inom hälso- och sjukvård, tandvård, kollektivtrafik, regional tillväxt, kultur, bildning och folkhälsa.

Innehåll

Inledning	4
Om biblioteksplanen.....	4
Biblioteksfältet i landet och i länet	6
Utgångspunkter för Värmland	8
Biblioteksverksamheter i Region Värmland	10
Regional biblioteksverksamhet	10
Läs- och litteraturfrämjande	14
Folkhögskolornas bibliotek.....	16
Sjukhusbiblioteken i Värmland	17
Så togs biblioteksplanen fram	19
Källförteckning	20

Inledning

Bibliotek rymmer samhällets mångfald av berättelser, perspektiv och erfarenheter, genom litteraturen och genom människorna som möts i verksamheten. Biblioteken står mitt i samhället och samhällets utmaningar är bibliotekens utmaningar.

Huvuduppgiften är att verka för det demokratiska samhällets utveckling. I en tid då demokratin utmanas, både nationellt och internationellt, är detta särskilt viktigt att lyfta fram. Bibliotek skapar förutsättningar till delaktighet genom att erbjuda öppna arenor för samtal, kultur, möten och ett livslångt lärande. De är centrala för tillgången till informationsförsörjning och förmågan att värdera och granska källor, vilket är avgörande för ett levande demokratiskt samtal. Som en garant för yttrandefrihet och fri åsiktsbildning försvarar biblioteken demokratins grundvärden.

De allmänna biblioteken styrs av bibliotekslagen med ändamålsparagrafen:

2 § *Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.¹*

Om biblioteksplanen

Den regionala biblioteksplanen för Värmland är ett strategiskt styrdokument, fastställt av Region Värmlands kultur- och bildningsnämnd. Den är styrande för biblioteksverksamheter inom organisationen Region Värmland: den regionala biblioteksverksamheten samt läs- och litteraturfrämjande verksamheten inom kulturavdelningen, Region Värmlands folkhögskolors bibliotek samt Sjukhusbiblioteken i Värmland.

Biblioteksplanens ambition är att vara vägledande för länets folkbibliotek och andra aktörer som samverkar för biblioteksområdets utveckling. Den fungerar också stödjande för kommunala biblioteksplaner.

Den regionala biblioteksplanen förhåller sig till mål och styrdokument både på nationell och regional nivå.

Relaterade mål och styrande dokument

Sveriges första nationella biblioteksstrategi *Strategi för ett starkt biblioteksväsende*² pekar ut tre målområden som särskilt viktiga:

- Ett biblioteksområde som är tillgängligt och relevant för alla
- Ett biblioteksväsende som bidrar till och följer samhällets utveckling
- En välfungerande nationell infrastruktur för biblioteksväsendet

¹ Bibliotekslagen (SFS nr 2013:801).

² Kulturdepartementet, *Strategin för ett starkt biblioteksväsende 2022 – 2025*. (2022).

*Värmlandsstrategin*³ är Värmlands regionala utvecklingsprogram. Visionen är "Ett hållbart Värmland som förändrar världen" och fyra prioriterade insatsområden har identifierats:

- Förbättra livsvillkoren
- Höja kompetensen
- Utveckla attraktiva platser
- Stärka konkurrenskraften

*Värmlands kulturplan*⁴ är Region Värmlands styrdokument inom det kulturpolitiska området. Med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen innehåller Värmlands Kulturplan följande tre mål:

- Ett obundet konst- och kulturliv
- Allas möjlighet till eget skapande och deltagande i kulturlivet
- God tillgång till ett brett kulturutbud av hög kvalitet i hela Värmland

Biblioteksplanens syfte

Biblioteken har en betydande roll att spela för att nå de regionala prioriteringar som pekats ut i Värmlandsstrategin och Värmlands kulturplan. Biblioteksverksamheterna i Värmland bidrar också till att förverkliga den nationella biblioteksstrategin. Syftet med den regionala biblioteksplanen är att:

- Tydliggöra de allmänna biblioteksverksamheternas uppdrag
- Tydliggöra prioriteringar framåt för biblioteksverksamheterna inom Region Värmland
- Tydliggöra den regionala biblioteks-, läs- och litteraturfrämjande verksamhetens roll i förverkligandet av bibliotekslagen, Sveriges nationella biblioteksstrategi, Värmlandsstrategin och Värmlands kulturplan

Tillsammans främjar vi en stark biblioteksregion som bidrar till ett hållbart Värmland.

³ Region Värmland, *Värmlandsstrategin 2040*. (2021).

⁴ Region Värmland, *Värmlands kulturplan 2027 – 2031*.

Biblioteksfältet i landet och i länet

Biblioteken utgör en viktig del av en nationell infrastruktur. Flera myndigheter har uppdrag som direkt eller indirekt berör biblioteken. Sveriges kommuner och regioner (SKR), Länsstyrelsen och Svensk biblioteksförening är andra viktiga aktörer för ett starkt biblioteksväsende.

Biblioteksmyndigheter

Den nationella biblioteksstrategin pekar ut fyra myndigheter med särskilt ansvar inom biblioteksområdet: Kungliga biblioteket (KB), Myndigheten för tillgängliga medier (MTM), Statens kulturråd, och Statens skolverk. Därtill finns fler myndigheter vars ansvar på olika sätt berör biblioteksväsendets uppdrag (se faktaruta).

Region Värmland

Inom organisationen Region Värmland finns tre typer av biblioteksverksamheter: den regionala biblioteksverksamheten samt läs- och litteraturfrämjande verksamheten inom kulturavdelningen, Region Värmlands folkhögskolors bibliotek samt Sjukhusbiblioteken i Värmland.

Regioner och interregional samverkan

De regionala biblioteksverksamheterna ingår i kultursamverkansmodellen, svarar för regionala prioriteringar och har en främjande roll när det gäller de folkbibliotek som är verksamma i länet. Bibliotekslagen föreskriver samtidigt att det allmänna biblioteksväsendet ska verka för en likvärdig biblioteksverksamhet över hela landet vilket gör att de regionala biblioteksverksamheterna delar många frågor och driver gemensam utveckling.

Biblioteken i Värmland

Det allmänna biblioteksväsendet i Värmland innefattar olika bibliotekstyper såsom folkbibliotek i varje kommun, skolbibliotek, folkhögskolebibliotek, Karlstads universitetsbibliotek, Sjukhusbiblioteken i Värmland, regional biblioteksverksamhet, häktesbibliotek, myndighetsbibliotek och specialbibliotek. De olika bibliotekstyperna omfattas alla av bibliotekslagen och är offentligt finansierade med olika huvudmän: kommun, region eller stat. Utöver dessa finns privata bibliotek, såsom förenings- och företagsbibliotek.

Folkbiblioteken i Värmland består av 33 bibliotek, ett huvudbibliotek i varje kommun samt filialer, fem bokbussar och två bokbilar med fasta turer till allmänheten. Folkbibliotekens webbplats bibliotekvarmland.se är kommunernas gemensamma, digitala bibliotek.

Bibliotek Värmland

Bibliotek Värmland är en väletablerad, interkommunal samverkansarena mellan länets 16 kommuner där Region Värmland, Karlstads universitetsbibliotek och Sjukhusbiblioteken i Värmland är nära samarbetsparter. Bibliotek Värmland är en samarbetsmodell att vara stolt över.

Bibliotek Värmland startade 2003 som ett mediasamarbete och har idag vuxit till ett samarbete för många av bibliotekens gemensamma utvecklingsfrågor. Tillsammans skapas förutsättningar för en likvärdig biblioteksservice i hela länet trots kommunernas i övrigt olika förutsättningar. Med utgångspunkt i visionen "Framtidens bibliotek skapar vi tillsammans" styr Bibliotek Värmland mot Värmlandsstrategin. Bibliotek Värmland är en styrka för länet och utgångspunkt för regionala insatser och prioriteringar framåt.

Faktaruta:

Kungliga biblioteket

Kungliga biblioteket (KB) är en myndighet och Sveriges nationalbibliotek med flera uppdrag. KB ansvarar för nationell överblick över, och ska främja samverkan inom, det allmänna biblioteksväsendet. Myndigheten ska också verka för samordning och utveckling av digitala tjänster och system inom biblioteksväsendet. Tillsammans med regioner och kommuner följer KB upp biblioteksplanerna.

Myndigheten för tillgängliga medier

Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) verkar för allas tillgång till litteratur, nyheter och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar oavsett läsförmåga eller funktionsnedsättning. Genom uppdraget samverkar MTM med bibliotek och skolor för tillgänglig litteratur, bland annat genom den digitala bibliotekstjänsten Legimus.

Statens kulturråd

Statens kulturråd verkar för konstnärlig och kulturpolitisk utveckling bland annat inom bibliotek, litteratur och läsfrämjande. Myndigheten har ett uppdrag att ta initiativ till, samordna och följa upp läsfrämjande insatser av nationellt och strategiskt intresse. Statens kulturråd är också ansvarig myndighet för kultursamverkansmodellen där den regionala biblioteksverksamheten och den läs- och litteraturfrämjande verksamheten ingår.

Statens skolverk

Statens skolverk ansvarar för att stödja och främja förskolan, skolan och vuxenutbildningen för likvärdig utbildning av hög kvalitet. Inom biblioteksområdet har de en viktig roll att stödja skolornas huvudmän i utvecklingen av skolbibliotek och driver till exempel Nationellt centrum för språk-, läs och skrivutveckling samt skolbibliotek (NCS).

Exempel på andra myndigheter vars uppdrag berör biblioteken:

Institutet för språk- och folkminnen (ISOF): Samlar, bygger och sprider kunskap om språk och kultur.

Mediemyndigheten: Samordnar det nationella arbetet inom medie- och informationskunnighet (MIK).

Myndigheten för delaktighet (MFD): Arbetar för att främja tillgänglighet och öka delaktigheten för personer med funktionsnedsättning.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB): Framför allt i rollen som stödande aktör för kommunernas arbete att stärka civil beredskap.

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF): Följer och sprider kunskap om ungas levnadsvillkor och civilsamhällets villkor.

Utgångspunkter för Värmland

Bibliotekens bidrag till hållbar utveckling

Bibliotek utgör i grunden ett bidrag till ett mer hållbart samhälle. Genom samnyttjande av medier, resurser och kunskap bidrar bibliotek till miljömässig och ekonomisk hållbarhet. Som en kostnadsfri, öppen mötesplats för kultur, litteratur och bildning skapar biblioteken förutsättningar för gemenskap och social hållbarhet. Samtidigt påverkar också bibliotekens tjänster, inte minst medietransporter, klimatet och liksom övriga samhället behöver biblioteken aktivt arbeta för ökad hållbarhet.

Värmlandsstrategin lyfter social, miljömässig och ekonomisk hållbarhet genom fem utpekade hållbarhetsperspektiv. Biblioteken kan på olika sätt bidra till dessa perspektiv (se faktaruta).

Bibliotekens roll för totalförsvaret

Biblioteken har flera viktiga roller att spela för ett starkt totalförsvaret. Genom litteratur och kultur bidrar biblioteken till samtal, gemenskap, hopp och fantasi som är viktiga delar i ett samhälles motståndskraft. Bibliotekens uppdrag att stärka medie- och informationskunnigheten (MIK) är särskilt viktigt för att motverka desinformation. Genom sitt höga förtroende hos allmänheten och geografiska tillgänglighet utgör biblioteken trygghetspunkter både för information och som samlingsplats.

Bibliotekens roll i den kulturella infrastrukturen

Biblioteken har en avgörande roll för den kulturella infrastrukturen, inte minst i ett län som Värmland med många små kommuner och stora, geografiska ytor. Här bärs den lokala infrastrukturen ofta upp av ett fåtal aktörer, som bibliotek och studieförbund. Biblioteken har ett ansvar att samarbeta med civilsamhället för en välfungerande kulturell infrastruktur.

Ekonomiska utmaningar

Liksom andra kulturinstitutioner som är beroende av samhällets stöd, står biblioteken inför stora ekonomiska utmaningar. Demografisk utveckling, förändrat världsläge, klimatförändringar och globala trender gör att trycket på den offentliga ekonomin ökar. Folkbiblioteken har under flera år kunnat driva värdefull verksamhetsutveckling med hjälp av statliga satsningar som *Stärkta bibliotek 2018 – 2023*. Kulturrådets rapport *Folkbibliotekens behov av statligt stöd*⁵ lyfter behovet av fortsatta permanenta utvecklingsstöd till biblioteken, inte minst med fokus på bibliotekens prioriterade målgrupper. Samtidigt pekar rapporten på att kommunerna inte har mött upp satsningarna och att bibliotekens grundfinansiering är för låg.⁶

Folkbildning

Tillsammans med folkhögskolor och studieförbund är biblioteken en viktig aktör för folkbildningen. Många gånger samarbetar bibliotek och studieförbund för att erbjuda kursverksamhet och kulturaktiviteter i lokalsamhället. När studieförbundens anslag minskat och kraven på deras verksamhet förändrats påverkar det också biblioteksverksamheten. Det finns en risk att studieförbunden försvagas som samarbetspart och att en större del av folkbildningsuppdraget ska bäras av biblioteken ensamma.

Skolbibliotek

År 2025 skärptes lagkraven på bemannade skolbibliotek. Inför den nya lagen genomförde Region Värmland kartläggningen *Skolbibliotek i Värmland*⁷ över tillgången till skolbiblioteksverksamhet i länets grundskolor. Kartläggningen visade att knappt 48 % av länets skolor levde upp till definitionen av vad ett bemannat skolbibliotek innebär. Bristen på likvärdig tillgång till skolbibliotek är stor både inom

⁵ Statens kulturråd (2024).

⁶ Ibid, s. 24.

⁷ Region Värmland (2024).

enskilda kommuner och mellan kommunerna i Värmland. Det är skolans huvudman som bär ansvar för skolbiblioteken på respektive skola. Region Värmland har inte något uppdrag för utvecklingen av skolbibliotek. Däremot är skolbiblioteken en viktig samarbetspart i det läsfrämjande arbetet liksom för elevers likvärdiga tillgång till kultur i skolan. Den skärpta skolbibliotekslagen påverkar bibliotekssektorn och ställer nya krav på kommunernas samarbeten mellan folk- och skolbibliotek. Bemanningskraven har också betydelse för behovet av, och tillgången till, utbildade bibliotekarier.

Faktaruta: Värmlandsstrategins fem perspektiv för hållbarhet och hur biblioteken kan bidra inom dem

Barn och unga ska ha framtiden för sig: Genom att verka för allas tillgång till biblioteksverksamhet, läsfrämjande, språkutveckling, tillgång till information och kulturella aktiviteter. Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och unga.

Landsbygder och städer är bättre tillsammans: Biblioteken finns i hela länet, digitalt och fysiskt. Majoriteten av Värmlands invånare har högst två kilometers avstånd till närmsta biblioteksservice.⁸ Bibliotek Värmland bidrar till att erbjuda en kvalitativ, likvärdig biblioteksverksamhet från den största till den minsta kommunen.

Jämställdhet tillför värde för alla: I grunden är biblioteken till för alla. Samtidigt läser kvinnor mer än män och de tar oftare del av kulturupplevelser. Fler kvinnor än män arbetar på bibliotek. Här behöver biblioteken arbeta för att motverka att föreställningar om flickor och pojkar, kvinnor och män begränsar.

Jämlikhet och inkludering för sammanhållning: Genom att aktivt arbeta för att vara en plats där en mångfald av människor, perspektiv, berättelser och språk får mötas.

Klimat- och miljöfrågor för morgondagen: Bibliotek uppmuntrar till hållbar resursanvändning och kan fortsätta stärka arbetet genom både kunskapsförmedling och hållbara alternativ. Här har biblioteken en stor utvecklingspotential.

⁸ Region Värmland (2019) s. 5.

Biblioteksverksamheter i Region Värmland

Den regionala biblioteksplanen är styrande för de biblioteksverksamheter som finns inom Region Värmland. I detta kapitel beskrivs respektive biblioteksverksamhets uppdrag och prioriteringar för planperioden.

Regional biblioteksverksamhet

Den regionala biblioteksverksamheten ingår i Region Värmlands kulturavdelning. Kulturavdelningen bedriver regional kulturverksamhet inom följande områden: bild och form, regional biblioteksverksamhet, läs- och litteraturfrämjande, dans, film och hemslojd samt strategiskt arbete med kultur för barn och unga. I avdelningen ingår också Mediecenter Värmland som erbjuder kommuner och föreningar i länet en omfattande mediebank samt konstenheten som ansvarar för konstnärlig gestaltning av Region Värmlands offentliga rum.

Kulturavdelningens uppdrag är att initiera, stödja och leda utvecklingsprocesser i samverkan med andra. Avdelningen ska dessutom vara ett stöd till Region Värmlands kultur- och bildningsnämnd i frågor som rör kulturpolitik och bidragsgivning. Den övergripande målsättningen för kulturavdelningen är att alla i Värmland ska ha möjlighet att uppleva och skapa kultur. Avdelningen främjar en ökad kulturell delaktighet, inte minst för barn och unga, och stödjer kulturskapares möjlighet att verka i sitt yrke.

Den regionala biblioteksverksamheten ska verka för kvalitet, samarbete och verksamhetsutveckling för de folkbibliotek som är verksamma i länet.⁹ För den här planperioden har tre insatsområden valts ut som särskilt prioriterade: *samverkan*, *delaktighet och lärande*. För den läs- och litteraturfrämjande verksamheten är de prioriterade områdena *en läsfrämjande infrastruktur* och *litteraturen som konstform*. Samtliga områden bidrar till att uppfylla de mål och insatser som lyfts i den nationella biblioteksstrategin, Värmlandsstrategin och Värmlands kulturplan. Många gånger går de in i varandra men varje insatsområde lägger särskild tonvikt på de olika målen för att illustrera hur de bidrar till och spelar roll för helheten.

Prioriterat insatsområde: samverkan

I tider av ekonomiska utmaningar är behovet av samverkan för gemensamma lösningar stort. Kungliga biblioteket (KB) har initierat arbetet för en stärkt samverkan och en nationell handlingsplan som ska tydliggöra biblioteksväsendets gemensamma arbete för en likvärdig biblioteksverksamhet i hela landet. Ett exempel från handlingsplanen är att utveckla en nationell plattform för digitala böcker, ett behov som länge framförts av bibliotek i hela landet. KB pekar också på vikten av interregionala samarbeten och samfinansieringar av gemensamma tjänster.

Inom flera områden, kommunalt, regionalt och nationellt, kan folkbibliotekens roll som samverkanspart stärkas. Ett exempel på ett högaktuellt område är totalförsvaret. Trots det är bibliotekens plats i kommunernas beredskapsarbete inte alltid självklar. Beredskap är ett av många exempel där Region Värmland kan bidra till att lyfta fram biblioteken som den resurs de faktiskt är.

⁹ Bibliotekslagen (SFS nr 2013:801).

För att stärka samverkan vill Region Värmland:

- Delta aktivt i det nationella arbetet för stärkt samverkan och föra fram viktiga perspektiv från Värmland till den nationella helheten
- Samverka interregionalt i frågor med likvärdig folkbiblioteksservice som gemensam utgångspunkt
- Fortsätta att stödja utveckling som identifieras av Region Värmland, i dialog med biblioteken, Bibliotek Värmland, andra aktörer och genom statliga uppdrag
- Lyfta fram folkbiblioteken som resurs: kommunalt, regionalt och nationellt

Det prioriterade insatsområdet kopplar främst an till:

- En välfungerande nationell infrastruktur för biblioteksväsendet (Strategi för ett starkt biblioteksväsende)
- Utveckla attraktiva platser (Värmlandsstrategin)
- God tillgång till ett brett kulturutbud av hög kvalitet i hela länet (Värmlands kulturplan)

Prioriterat insatsområde: delaktighet

Att ge människor förutsättningar att vara delaktiga i samhället är en grundpelare för demokratin. Social sammanhållning bidrar till samhällets förmåga att bygga fredliga, inkluderande samhällen. En förutsättning för kulturell delaktighet är att det finns ett fritt, obundet kulturliv som ger det professionella kulturlivet möjlighet att verka i länet. Bibliotek möjliggör delaktighet genom att vara en arena för samtal, litteratur, kultur och en garant för det fria ordet. De har en viktig roll som uppdragsgivare, plats och samarbetspart till länets kulturskapare.

Biblioteken finns i alla kommuner och verksamheten ska vara öppen för alla, kostnadsfritt för den enskilde och utan krav på motprestation. Samtidigt kan trösklarna till biblioteken vara höga för den som inte redan är inkluderad och bibliotekens arbete för delaktighet kan stärkas ytterligare.

Folkbiblioteken ska rikta särskild uppmärksamhet till barn och unga samt, liksom hela det allmänna biblioteksväsendet, prioritera personer med funktionsnedsättning, personer med andra modersmål än svenska och Sveriges nationella minoriteter.

Barn och unga

I dialoger med barn och unga i Värmland framkommer det att barn och unga vill ta del av kultur och själva vara med och påverka kulturlivet. Yngre barn vill träffa författarna bakom böckerna, uppleva och själva skapa. Unga pekar på att kulturutbudet som erbjuds inte är anpassat efter deras ålder. Behovet av relevanta, tillgängliga mötesplatser är stort. De vill ha dialog och inflytande men saknar tydlighet i hur de kan vara med och påverka. Både yngre och äldre barn lyfter att det finns stora skillnader i möjligheter beroende på ekonomi, avstånd och tillgång till aktiviteter. Ansvaret att lösa utmaningarna är gemensamt mellan offentliga aktörer. Biblioteken ska vara en del av lösningen.

Personer med funktionsnedsättning

Alla ska kunna vara delaktiga i samhället, ta del av och utöva kultur oavsett funktionsförmåga. I Värmland lyfts bland annat behov av anpassad verksamhet för en del målgrupper med funktionsnedsättning. Det handlar om människor som av olika skäl inte mår bra i stora grupper. Det saknas ett tillräckligt utbud av kultur, skapar- och it-verkstäder för personer med olika typer av funktionsnedsättningar. Idag finns många hjälpmedel och digital teknik som stöd. Utvecklingen går fort och biblioteken behöver utveckla sin kunskap kring de hjälpmedel som finns.

Personer med andra modersmål än svenska

Personer med utländsk bakgrund tar del av bibliotek i högre utsträckning än andra. När det gäller andra kulturinstitutioner är förhållandet det omvända.¹⁰ Detta är en styrka för biblioteken att förvalta och utveckla. Här är bibliotek viktiga som mötesplats, för möjligheten att utveckla alla sina språk och för att främja alla människors intresse för olika språk och kulturer.

Sveriges nationella minoriteter

Sveriges nationella minoriteter är judar, romer, sverigefinnar, tornedalingar och urfolket samerna. De nationella minoriteternas språk och kultur är del av vårt gemensamma kulturarv. Det finns behov av ökad kunskap hos majoritetssamhället och att lyfta fram de nationella minoriteternas historia i Värmland. Det offentliga ska främja minoriteternas möjlighet att bevara och utveckla sina språk och kulturer samt synliggöra dessa för hela samhället. Aktiviteter och insatser bör göras tillsammans med minoriteterna.

Fler viktiga målgrupper och perspektiv

I samhället utsätts hbtqi-personer fortfarande för hot, hat och diskriminering. De upplever oftare än andra begränsningar och inskränkningar i sina liv. När biblioteksverksamhet ifrågasätts handlar det oftast om aktiviteter eller medier som lyfter hbtqi-perspektiv. Här har biblioteken tillsammans med övriga samhället ett stort jobb att göra för inkludering och allas lika värde. Vikten av att öka äldres delaktighet är också ett perspektiv som ofta lyfts i de dialoger som ligger till grund för den regionala biblioteksplanen.

För att öka delaktigheten vill Region Värmland

- Utöka sin egen kontakt, samt stödja folkbibliotekens kontakt, med barn och unga samt de prioriterade målgrupperna för en relevant och träffsäker biblioteksverksamhet
- Erbjud kompetensutveckling som syftar till ökad delaktighet för prioriterade målgrupper
- Prioritera insatser och rikta resurser till de målgrupper där behoven är som störst
- Främja bibliotekens roll som kulturarena och resurs för Värmlands professionella kulturliv

Det prioriterade insatsområdet kopplar främst an till:

- Ett biblioteksväsende som är tillgängligt och relevant för alla (Strategi för ett starkt biblioteksväsende)
- Förbättra livsvillkoren (Värmlandsstrategin)
- Allas möjlighet till eget skapande och deltagande i kulturlivet (Värmlands kulturplan)

¹⁰ Myndigheten för kulturanalys (2024), s. 88.

Prioriterat insatsområde: Lärande

Folkbiblioteken står mitt i lokalsamhället. Deras betydelse för människors lärande är stor. För många människor är biblioteket den plats de vänder sig till för information, ny kunskap och för att tillägna sig nya förmågor. Idag finns flera, komplexa områden som ställer nya krav på individens möjlighet att förstå, tolka och vara delaktig i samtiden. En del av bibliotekens demokratiska uppdrag innebär att stödja människors digitala delaktighet och medie- och informationskunnighet (MIK). Utvecklingen av AI medför behovet av ny kunskap om hur AI fungerar, dess utmaningar och möjligheter. Ett annat område där biblioteken kan stärka sin lärande roll handlar om Agenda 2030, att uppmuntra till en cirkulär ekonomi och miljömässig hållbarhet. Biblioteken spelar också roll för den civila beredskapen och på många håll arrangeras programverksamhet med syfte att ge kunskap om exempelvis hemberedskap.

Det finns många fler områden där bibliotek har en viktig roll för människors lärande. Uppdraget är föränderligt beroende på samhällets utveckling som medför behov av nya förmågor. Det ställer också krav på bibliotek som lärande, kunskapsintensiva organisationer.

För att stärka lärande vill Region Värmland:

- Stödja biblioteken i uppdraget att värna yttrandefrihet, fri åsiktsbildning och armlängds avstånd
- Bidra till bibliotekens kompetensutveckling inom områden som identifieras av Region Värmland, i dialog med biblioteken, Bibliotek Värmland, andra aktörer och genom statliga uppdrag
- Genom metodutveckling, samarbeten och resurser stödja bibliotekens lärande uppdrag till allmänheten
- Prioritera insatser för att öka bibliotekens lärande roll för Agenda 2030, med särskilt fokus på miljömässig hållbarhet och cirkulär ekonomi.

Det prioriterade insatsområdet kopplar främst an till:

- Ett biblioteksväsende som bidrar till och följer samhällets utveckling (Strategi för ett starkt biblioteksväsende)
- Höja kompetensen (Värmlandsstrategin)
- Ett obundet konst- och kulturliv (Värmlands kulturplan)

Läs- och litteraturfrämjande

Alla människor behöver ett rikt språk för att kunna berätta, påverka och möta andra. En god läsförmåga är avgörande för människors möjlighet till lärande och deltagande. Region Värmlands kulturavdelning ansvarar för läs- och litteraturfrämjande verksamhet inom ramen för kultursamverkansmodellen.

Region Värmland har en viktig roll som en samlande regional plattform för strategiska, långsiktiga och hållbara läsfrämjande insatser. Kulturavdelningens eget arbete inom läsfrämjande handlar främst om utvecklingen av kulturella, kreativa metoder och estetiska läsprocesser utifrån principen att kultur kan vara läsfrämjande om den väcker intresset för berättelser.

Prioriterat insatsområde: Läsfrämjande infrastruktur

Läs- och litteraturfrämjande är en självklar del av bibliotekens verksamhet såväl som för många andra aktörer. Det skrivfrämjande arbetet är nära sammankopplat och ska ses som en del av en läs- och litteraturfrämjande helhet. I dagsläget finns en väletablerad samverkansstruktur för små barns språkutveckling som knyter samman folkbibliotek, barnhälsovård, logopedi och förskola. Samtidigt behöver fler insatser göras för att stärka äldre barns och andra målgruppers läsande. Här behöver Region Värmland stödja fler aktörer att se sin läsfrämjande roll.

I Värmland finns flera områden med socioekonomiska utmaningar, faktorer som påverkar vem som läser och inte. Skolbibliotek har en viktig roll för barns och ungas läsning, men i Värmland varierar tillgången till bemannade skolbibliotek stort både inom och mellan kommuner. Den förstärkta skolbibliotekslagen är en viktig förutsättning för den läsfrämjande infrastrukturen framåt. Vuxna som möter barn och unga på deras fritid kan betyda mycket, liksom att se andra barn och unga läsa. Läsande förebilder är viktiga.

Barn och unga är prioriterade i det läsfrämjande arbetet, men insatser behöver också göras för andra målgrupper. Läsning är viktigt genom hela livet.

För att utveckla den läsfrämjande infrastrukturen vill Region Värmland:

- Samla, samarbeta med och stödja Värmlands läsfrämjande aktörer
- Erbjud kompetensutveckling och sprida kunskap om beprövade metoder för läsfrämjande
- Fortsätta stärka infrastrukturen för små barns språkutveckling
- Bygga en läsfrämjande infrastruktur för fler målgrupper
- Stärka kulturskaparnas roll som läsfrämjare och kreativa metoder för läsfrämjande

Det prioriterade insatsområdet kopplar främst an till:

- Ett biblioteksväsende som är tillgängligt och relevant för alla (Strategi för ett starkt biblioteksväsende)
- Förbättra livsvillkoren (Värmlandsstrategin)
- Allas möjlighet till eget skapande och deltagande i kulturlivet (Värmlands kulturplan)

Prioriterat insatsområde: litteraturen som konstform

Litteraturfrämjande är nära sammankopplat med läsfrämjande. Samtidigt är det ett eget kulturpolitiskt område med syfte att stärka litteraturen som konstform. Region Värmland har de senaste åren lagt om sin litteraturfrämjande verksamhet i den riktningen och fortsätter under planperioden att stärka litteraturen som konstform i Värmland. Arbetet utgår från länets alla ordkonstnärer; författare, poeter, dramatiker och andra litterära upphovspersoner.

För att utveckla litteraturen som konstform vill Region Värmland:

- Utveckla samarbetet med litteraturens olika aktörer: författare, förlag och litteraturföreningar
- Bidra till att möjliggöra värmländska författares exponering på bibliotek och på andra scener runtom i Värmland
- Stödja metoder för talangutveckling inom skrivande
- Arbeta för bättre villkor för författare och andra litterära upphovspersoner

Det prioriterade insatsområdet kopplar främst an till:

- Ett biblioteksväsende som är tillgängligt och relevant för alla (Strategi för ett starkt biblioteksväsende)
- Stärka konkurrenskraften (Värmlandsstrategin)
- Ett obundet konst- och kulturliv (Värmlands kulturplan)

Genomförande och uppföljning

Kulturavdelningen följer den ordinarie verksamhets- och uppföljningsprocessen för Region Värmland. De prioriterade insatsområdena konkretiseras i årliga verksamhets- och handlingsplaner. Verksamheten följs också upp genom den nationella Kulturdatabasen samt genom Värmlands kulturplans årliga uppföljning.

Folkhögskolornas bibliotek

Region Värmland är huvudman för fem folkhögskolor: Ingesunds folkhögskola, Klarälvdalens folkhögskola, Kristinehamns folkhögskola, Kyrkeruds folkhögskola och Molkoms folkhögskola. Regionens folkhögskolor ska i sitt folkbildningsuppdrag bidra till höjd utbildningsnivå och livslångt lärande, ökad mångfald, stärka och utveckla demokratin samt bredda intresset för och delaktigheten i kulturlivet i länet. Folkbildningen bidrar också till förbättrad folkhälsa.

Folkhögskolorna utvecklar sin biblioteksverksamhet utifrån sina lokala förutsättningar och sitt folkbildningsuppdrag. Utvecklingen sker med fokus på jämställdhet, inkludering och tillgänglighet. Biblioteken bidrar till att stärka utbildningsnivå och livslångt lärande, öka läs- och språkförståelse samt medie- och informationskunnighet hos de studerande.

Digitaliseringen ger nya möjligheter att utveckla biblioteksverksamheten och att stödja studerande i deras lärande. Biblioteken ska vara relevanta och stödjande lärmiljöer som svarar mot de behov som finns i skolornas verksamhet och hos de studerande. Samarbete mellan regionens folkhögskolor och mellan folkhögskolornas bibliotek och folkbiblioteken stärker verksamheten och skapar förutsättningar för erfarenhetsutbyte och gemensam utveckling. Det innebär att biblioteken på sikt kan utveckla sitt arbetssätt för att i större utsträckning främja kreativitet, utforskande och nya perspektiv inom folkbildningen.

Gemensamma mål framåt

Övergripande gemensamma mål för folkhögskolorna i Värmland under perioden 2027–2031:

- stärka och integrera biblioteken i den pedagogiska verksamheten
- ett utökat utbyte och delat lärande mellan folkhögskolorna.
- Bidra till höjd utbildningsnivå, livslångt lärande samt bredda intresset för och delaktigheten i kulturlivet genom:
 - Biblioteket som pedagogiskt nav – biblioteket är en integrerad del av undervisningen.
 - Delaktighet och mångfald i utbudet – biblioteket speglar och engagerar deltagare med olika bakgrund.
 - Digital och källkritisk kompetens – deltagarna stärks i digital informationssökning och källkritik. Biblioteken ska vara öppna rum för dialog, kritisk informationsgranskning och deltagarinflytande och därmed stödja folkbildningens uppdrag att stärka och utveckla demokratin.
 - Kultur, hälsa och hållbar utveckling – biblioteken breddar intresset för kultur genom att synliggöra skolornas profilområden och bidra till god hälsa, jämställdhet och minskad ojämlikhet. Verksamheten utvecklas stegvis och resurseffektivt utifrån lokala behov.

Uppföljning

Folkhögskolornas biblioteksverksamhet följs upp årligen genom folkhögskolornas verksamhetsberättelser.

Sjukhusbiblioteken i Värmland

Sjukhusbibliotekens övergripande uppdrag är att stödja inhämtningen av teoretisk kunskap för kunskapsbaserad hälso- och sjukvård, utbildning och forskning. Sjukhusbiblioteken är en del av det allmänna biblioteksväsendet och är öppna att använda för alla medborgare.

Bästa vårdkvalitet

Sjukhusbibliotekens målsättning är att bidra till bästa vårdkvalitet genom att:

- Underlätta och stödja lärande, kunskapsbaserat arbetssätt och klinisk forskning
- Stödja patienter och närstående med kunskapsförsörjning och bidra till att underlätta för patientinvolvering och personcentrerad vård

Specifika aktiviteter återfinns i sjukhusbibliotekens verksamhetsplan.

Öppna för alla

Sjukhusbiblioteken är en resurs för personal, sjukvårdsledning, forskare och studerande samt patienter, närstående och allmänhet. I linje med bibliotekslagen har sjukhusbiblioteken målsättningen att vara öppna och tillgängliga för alla samt främja intresset för och ge tillgång till litteratur och media i olika form och format.

Kunskap och kompetens i världsklass

Sjukhusbiblioteken satsar på att utvecklas inom följande områden för att stödja den långsiktiga målsättningen om en hälso- och sjukvård med kunskap och kompetens i världsklass:

- Digitalisering och AI
- Kompetensutveckling
- Patientinvolvering
- Utbildnings- och forskarstöd
- Tillgänglighet av bibliotekets resurser
- Öppna och tillgängliga mötesplatser

Genom samarbeten får fler möjlighet att få tillgång till mer

Sjukhusbiblioteken arbetar strategiskt för att skapa ökad tillgång till kunskap och information genom samarbeten:

- Jämlik tillgång i riket – i syfte att bidra till en jämlik tillgång till medicinska e-resurser över riket genomförs nationella upphandlingar av e-resurser med stöd av alla svenska sjukhusbibliotek inom Eira-samarbetet.
- Nationell samverkan i öppen katalog – bidra till utvecklingen av den nationella bibliotekskatalogen Libris och att sjukhusbibliotekens mediabestånd synliggörs och kan lånas i den nationella katalogen. Libris ger en samlad tillgång till de resurser som finns i offentligt finansierade bibliotek i Sverige.
- Kunskapsbaserad hälso- och sjukvård - för att bidra till en kunskapsbaserad hälso- och sjukvård har sjukhusbiblioteken i vår sjukvårdsregion ett välutbyggt samarbete när det gäller att ta fram kunskapsunderlag med HTA-metodik¹¹. Sjukhusbiblioteken är en del av processen för ordnat införande av ny medicinsk teknik och nya metoder inom hälso- och sjukvården. Strukturerad informationssökning bidrar till faktabaserade beslut.
- Likvärdig tillgång för alla - för att stödja människors behov av litteraturförsörjning samarbetar sjukhusbiblioteken med folkbiblioteken i Värmland, den regionala biblioteksverksamheten och universitetsbiblioteket inom Bibliotek Värmland.

¹¹ Health Technology Assessment (HTA) är ett standardiserat arbetssätt som innebär att en metod, teknik eller behandling inom hälso- och sjukvården utvärderas i en systematisk och transparent process där etiska, ekonomiska och organisatoriska aspekter ingår.

Uppföljning

Sjukhusbibliotekens verksamhetsplan följs upp årligen inom område vårdkvalitet i hälso- och sjukvårdens linjeorganisation.

Så togs biblioteksplanen fram

Den regionala biblioteksplanen har tagits fram i en gemensam process med Värmlands kulturplan 2027 – 2031. Processen har innefattat:

- Öppna dialogmöten i sex kommuner med kommuninvånare, tjänstepersoner, det professionella kulturlivet och civilsamhället
- Särskilda dialoger med biblioteks- och kulturchefer, Funktionsrätt Värmland, kommunala och regionala politikerforum, nationella minoriteter och Rådet för idéburna.
- Barns röster har samlats in genom samtal och frågelådor på folkbibliotek i nio kommuner. För att höra ungas röster har en särskild dialogprocess genomförts via Ung kultur möts (UKM) i samarbete med Studieförbundet.

Dialogprocessen genomfördes mellan hösten 2024 och våren 2025. För biblioteksplanen har även nationella rapporter på biblioteksområdet haft en tongivande roll.

Källförteckning

SFS:2013:801. *Bibliotekslagen*.

Kulturdepartementet (2022). *Strategi för ett starkt biblioteksväsende 2022 – 2025*.

Myndigheten för kulturanalys (2024). *Kulturanalays 2024. En lägesbedömning i relation till de kulturpolitiska målen*.

Region Värmland (2019). *Närheten till bibliotek i Värmlands kommuner*.

Region Värmland (2021). *Värmlandsstrategin 2040*.

Region Värmland (2024). *Skolbibliotek i Värmland. En nulägesbild av elevernas tillgång till skolbibliotek i grundskolan utifrån dess värde för läsfrämjande, kultur, MIK och demokrati*. Finns att hämta online:
<https://www.regionvarmland.se/regionvarmland/kultur/kulturutveckling/las--och-litteraturframjande/skolbibliotek----nulagesbeskrivning-2024>

Region Värmland (remissversion 2025). *Värmlands kulturplan 2027 – 2031*.

Statens kulturråd (2024). *Folkbibliotekens behov av statliga stöd*.